starého světa, a že hloupým a nešťastným *musí* být člověk *nového* světa! Hle, jaké šosáctví, jaké nejdekadentnější šosáctví. Hle, zde mladý renesanční prý člověk a věří v ně ještě!

Kdy konečně přijde Renesance, aby nás dostala přes všechny ty sentimentálně-barbarsko-dekadentní močály plné zimnic, bláta a hniloby do šťastné země Zdraví, Klidu, Slávy a Harmonie — do země vlažného suchého vzduchu a plně rozkvetlého Slunce?

Antonín Sova: Vybouřené smutky

Myslím, že problém života Sovova byl a jest jeden a jeho jméno že jest *umělecká Poctivost*. Poctivost od kosti, poctivost úzkostlivá a znepokojená, *Poctivost* a *Svědomitost*. Sovova duše stála a stojí stále na křižovatkách cest a větří po všech větrech. Myslím, že v jádře je nemocný tou nemocí ryze uměleckou, na niž zemřeli největší umělci moderní, takový Garšin, takový Julius Goncourt, takový Otto Ludwig, tou nemocí, jejíž jméno je svědomitost a úzkostlivost, přebytek analytických a kritických schopností duše, reflektivné sebemučení.

Sova je, myslím, zvláštní, po výtce moderní (užívám slova toho ne naslepo a vágně, nýbrž protivou k *antice*) duše: duše plná protiv, duše udychaná a horečná a současně skeptická a zrazená. Duše plná vibrací jemných a subtilních, duše otevřená vší něze, gracii, křehkosti a současně od jádra vzbouřená, hněvivá, násilná a rozjívená, duše hlaholící válečnými polnicemi nových bouřlivých věků, duše zaťatá ve vydrážděný hnus a vzdor, duše zadrhlá beznadějí a zoufalstvím. Myslím, že nikdo z našich mladých umělců nepodal v tak žlučovitém, beznadějně zalklém a ode dna duše krví zakaleném a podlitém tónu všecku marnost, lichost, klam, podvod rozumného, poctivého, slavného, volného, pyšného života.

Sova přiznal vlastně teprve touto knihou, myslím, plně a sytě — v širokém výkřiku — vlastní ideovou svou podstatu, jejíž jen některé pruhy rýsovaly se v knihách předešlých — rýsovaly a stupňovaly přitom stále, dodávám. Myslím, že je podstatně básník *společenský* — tedy, jak říká stará přezrálá poetika, *tendenční*. Ve *Vybouřených smutcích* vidíte zcela jasně celou *kritiku společenskou* — kritiku v nejpalči-

vějším, nejšarlatovějším, řekl bych, smyslu slova. Je jí celá kniha sžehnuta, hoří celá jejím sirným plamenem, který propaluje maso až na kost a po němž rány již nezarůstají.

Jak dostal se Sova k této notě, on, kdysi básník křehkých meditativních figur, něžné intimní zakrojené genrovitosti, tiché a teskné dumy, sešeřelé delikátnosti a pointující náladovosti? Myslím, že se k ní nedostal nijak z vnějška — ona v něm byla, ležela, na dně duše bila a hořela a často se i, myslím, propálila navenek — méně ve vydaných knihách (ale přece jsou tam k ní alespoň klíče a narážky) — více v roztroušených kusech. Ona spala v nitru jeho psychické půdy, čekala jen svého kovkopa. Sovova dráha literární dělá dojem lomů porostlých květinami. Básník nejprve pokosil pole — ale už tu zajel často na balvan a zaskřípal zoufalým rozhlodaným parodistickým stonem — pak začal teprve zavrtávat se pod povrch a lámat kámen a kov. Dnes je již celý v šachtách své duše, hluboko, hluboko rozrytých. Cítíte, zvláště z této knihy, jaký silný, ideový, *kulturní*, řekl bych, básník je Sova. Pevná, citová i ideová struktura leží pod touto knihou: *intelektuelný anarchismus, sociálný individualismus.*

Ale žádná suchá thesovitost, žádná titěrná a drzá programovost, žádný zveršovaný a zrýmovaný traktát! Nejsilnější, nejsugestivnější, nejplnější a nejzralejší umění. Z této nejtěžší umělecké zkoušky vychází p. Sova čist — dokumentoval se jí jako veliký básník. Stvořil symbolismus nový a jiný, jaký jsme posud neměli, rozdílný od *mystického* a *metafysického* symbolismu p. Březinova. Symbolismus Sovův je sociální, je *psychologický a sociologický*. Je to symbolismus *sarkastický* a *hieratický* zároveň, je to symbolismus *invektivní* a *analytický*, jako symbolismus Březinův je *meditativní* a *synthetický*. Symbolismus Sovův typisuje bídu, hněv, podlost, bizarnost, tmu, klam, rozklad, zoufalost aparátem realistické detailnosti, suché řezavosti, leptané rozhodnosti a tendenčnosti. Slovem: *nový styl je tu nalezen a stvořen* — styl individuální a tvrdý jako vytasený meč, prudký a lámaný jako jarní ledové povodně, mísící ethické a politické pojmy s alegorickými visemi a utápějící je v nich jako strusky v rozpálené a rozdýmané tavírně, hned sarkasticky úsečný a bodavý, hned rozzpívaný a pokrytý

mraky černého kouře, hned zdusený v pohřebních[melodiích] a hudebních a citových nuancích tekutého stínového flóru. Styl neobyčejně nervový a ideový současně, styl chytající afekt básníkův pružně a rozpěněně jako tekutý vzduch s tou celou mlnnou atmosférou, s tou celou náladovou ssedlinou a sraženou duchovostí. Nevím, co bych měl citovat, tak těžko je se rozhodnout, poněvadž všecko je v těch volných, přelámaných, hned navršených, hned prohloubených a rozkleslých verších chyceno tak hluboce a přesvědčivě jako v hudební větě. Ukazuji jen na psychologickou plastiku *Moderního Betlema*, kde jsou verše leptané jakoby halsovskými akcenty, tak strašně skrojené a suše řezavé:

Ty pouště, kde jsou písky omrzení,
kde energie lepší vymřely,
ve hlavách jak ovoce nakažených,
pozdními kulturami zemdlených.

Ty sladké pouště hodovníků, v klidu
nad plným stolem kdož se křižují,
i smutné pouště otrhaných sběří,
hlad po nichž kráčí s karavanou vražd.

Pijáků pouště, kde v rozvátých stínech
chiméry lezou v parách zelených,
a v blátivých a rozmrazených říjnech
strhané listí padá s duše jich, . . .

šílenců pouště, groteskní kde tvary
a zalidnění světů neznámých,
boháčů pouště, pyramidy zlata
kde poslušní svážejí otroci . . .

Nebo na zdlouha houpanou, beznadějně dlouhou a jako nekonečný stín celého mrtvého starého světa, jako stín vysoké jeho mohyly vrže-

nou hudbu *Bizarního snu*, čísla, kterému se nevyrovná posud u nás nic tesknou grandezzou perspektivy a kalnou melancholií nejvnitrnějšího, *psychického* přímo visionářství. Sociálně kritická nota (viz hlavně strofy třetí, pátou a šestou zde necitované) nebyla ještě hned tak plně a organicky jako tu slita s visionářskou intimností a traktována s tak symbolickou logikou.

A tak jsme šli. A přišli k lodím . . . Bylo to truchlivé Moře
a Země podivná, město s šedými světly bledými
a okny slepými a věžmi s vrcholy v oblacích
a ved' jsem ji k lodi a poručil odvézti v Neznámé Světy . . .

Byl v ní jen známý kapitán, tisíci žhavými instinkty
zdál se říditi loď a neznámo jeho ni jméno,
je-li Osud-mstitel neb Osud-vysvoboditel,
nehlesl ani slovem, jen hluboce k zemi se klonil . . .

Byl v ní jen starý kapitán, známý mi z mystických zjevení;
prostorem neuvědomělých krás my jeli hořícím obzorem.
Ha, ha, já smál se, vida ji jasnit se po dlouhé době,
a poručil jeti jako bleskem, bezpečen, daleko od lidí . . .

A jedeme a jedeme . . . vzduch, par cinobrových plný,
zchlad' náhle a zšedl (poznal jsem, že nás šálí ten starý).
Jeho moudré, poslušné oči kmitaly nejistým zlomyslným
bleskem,
když uklonil se k zemi a řekl: „Ihned přistanem k cíli . . ."

„Tu je ta zem," řek' potom s poťouchlým, lstivým úsměvem
a ukázal na bledý pruh, jenž mrtvě se probíral z oblaků.
„Lžeš, pse! Tam je zase týž člověk," křiknul jsem vztekle,
„vidím jeřáby na březích, skla domů lesknout se v slunci!

Tys jedním z lidské té spřeže, přiznej se, bazilišku,
zabiju tě, pse, vtělené ty zlo, podvodný kramáři!"

Poklonil se, zadrkotav zuby. Vtom bledý pruh země zas zmizel
a zase na cestu dalekou od světa lidí jsme jeli . . .

A ty rýmy šelestící jako rákosí nad mrtvým tělem v *Agonii:*

Ta smutná rovina, dny jednotvárné v ní
a mrtvo. Bez přátel. To mrtvo beznervní!

Tam vzadu ledovců chlad splývá přes bařiny
a modře fialové hází stíny.

Ve třtinách zdupaných, štít zlomen pod hlavou,
v ní ránu hořící a hnisem krvavou,

dnů, nocí necítím, co šumí zdlouhavě
krev moje, crčí hořce ve trávě,

zbraň slizká žoldáků v mém mase vbodnutá,
kopyta ořů zvoní okutá . . .

Necítím plivnutí těch lotrů, kteří šli
a z bílých rouch mne vysvlékli,

ni duté, příšerné klování zobanů
posměšně ironických havranů.

Jak je to symbolicky ryze a čistě dechnuto jako mráz na mrtvou zsinalou tvář! Chtěl bych mnoho citovat z této knihy zhuštěné jako bolest a scezené jako slzy. Jen tak lze pochopit samo dno duše Sovovy, jeho rozbodané a rozjitřené akcenty, jeho sžehnutou reflexivnost, jeho visionářskou psychologii plnou rozepjatých obrazů jako rozvinutých vzdutých plachet větrem hnaných slavných bílých korábů. Jen tak lze poznat tu žhavou, až dusnou vroucnost, která leží jako ovzduší srdce nad celou touto knihou, tu rozpálenou žhavost, jež pohltila

všecky vnější mechanické a konvenční elementy, v nichž jako v hadrech zahaleny chodily ještě všecky předešlé knihy Sovovy — to cítili jsme všichni, kteří jsme je jinak pro vnitřní hodnotu vysoko stavěli. Nyní jest umění p. Sovovo nahé, nervově nahé, celé, ryzí, jednotné — bez těch rouch a prostěradel, do nichž nikdy nepatřilo a jež vleklo za sebou jen z nedorozumění nebo zvyku.

Vážným, neobyčejně vážným, opravdovým, grandiosním stalo se umění p. Sovovo v této knize. Předešlé knížky (až na *Zlomenou duši*, jež se v nejlepších partiích vyrovnává *Vybouřeným smutkům* a jež ideovou a stylovou krásou připravuje toto rozpuknutí talentu Sovova) vypadají vedle této někde dosti titěrně a hravě — a to jen genrovitým rámcem a schematickým formulovým realismem a deskriptivismem, jež byly jeho perspektivné intonaci v jádře vlastně vždycky cizí. Dnes, opakuju to s radostí, odpadly úplně jako prázdné slupky. Zbyla jen krásná nahá nervová Psyche sama.

Cítíte, že co dnes povídá p. Sova, jde z duše jeho duše, že jste ve svatyni básníkova *já*, v ohništi všech jeho reflexí ideových i citových i nervových, že vnímáte vlastní *esenci* básnického bytí p. Sovova. Cítíte ten ryze lidský esenční bod a uzel zejména ještě ve dvou číslech: v *Kondoru* a *Umění Severu*.

Prvá je siný fantom Nudy tak hrozný a děsivý, že se zachvějete pod tím rubášem mlhy a spleenu, pod tím žravým, leptavým tónem zákonné pravidelnosti, která mi připomněla právě tím nejtragičtější vise Poeovy, jeho strašné nemoci lidské vůle a lidského citu.

Bída sedí v srdci mém.
Zase starší nežli loni,
zas má delší pářata,
zas má oči sinavější,
zvýšila se, shrbila.
(Kolem oken protáhly se
mlhy prosincových nocí.)

Zase starší, děsnější,
moudřejší zas, pomalejší,

studenější, beze slov
rozdírá mé srdce drápem,
jak zelený drahokam
zimničné jí oko hoří,
sychravá je, monotonní . . .

Chvíli usne, nehne se,
jenom tíží a jen bolí.
Pak se vztýčí, protáhne
kondor starý, slepý, dravý,
zdvihne křídla popelavá,
otřes jejich vzkřísí vzduch,
vzkřísí echa, pluje těžce
nad městy a rovinami,
nad Horami šerých věků,
pod hvězdami prochladlými
v obzoru jak přízrak tmavý,
vzdaluje se, vzdaluje.

Vzdaluje a vzdaluje — — —

Zas se vrací; zase tíží;
hladovější, zkušenější,
novou bolest přináší
chycenou na lidských prazích
a své drápy krvavé
ustydlé tou dlouhou cestou
hřeje si v mém horkém srdci . . .

Jaká ryzost stylu, jaké umění básnické exprese. Jak vypočteno je tu každé slovo a jak na každém slově napjata je perspektiva! Chladná, klasická, prostá, studená, holá jako pyramida z černého mramoru, bez nápisu a data stojí tu tato báseň. V *Umění Severu* staví básník beztvarý, chaotický, ale silný, individualistický a ideový Sever proti

kleslému, v mdlobách dekadence a otravných parách formového i smyslového rozkladu uspanému Jihu a udává zároveň polaritu své duše a její chemickou slučivost.

— — — — — — — — — — — —

Jih spal již. Přírodou rozhýčkán, tlel
po létech středověku. Vadly formy.
Lenivou krví sladké křesťanství
truchlivé zmalátnění rozkládalo.

Duch Severu však ještě tvořil, stál,
duch Myslící, a Zápasící posud,
smršť bouřných protiv na svých houslích hrál.

Nenávist k ženě, Sebezbožnění,
zpod smyčce sršel v mlhy přechodní
déšť jisker hledajících pochodní . . .

Jaké verše nasycené přímo psychologickou intuicí a světélkující jí jako modravými tichými plameny.

Pan Sova vyrostl *Vybouřenými smutky* neobyčejně vysoko umělecky i ideově. Realista, vlastně genrista a meditativný krajinář byl jen p. Sovovou kuklí. Za ní stojí nyní básník širokého dechu, prudké, vysoko bijící a široko se pěnící inspirace, ideový visionář ne chladných harmonií transcendentních, nýbrž — a na to klademe předem váhu a v tom vidíme velikou originalitu a hodnotu p. Sovovu — kouřících se citů osobních a společenských. Dnes stojí p. Sova přímo vedle p. Březiny jako jediný náš skutečný symbolista. Liší se od sebe ovšem diametrálně a každý z nich dobral se k symbolismu svému jinou cestou, cestou v jádře právě opačnou cestě druhého. Neníť symbolismus nic než zvláště *ryzí styl ideový*, a může tedy býti a je skutečně symbolismů více podle ideového materiálu, jenž se v umění rozehřeje, vyzpívá, učiní tekutým a světelným.

Ze starší faktury — z t. zv. realistické faktury — nezbylo p. Sovovi

přesně vzato než *síla charakterisační* — přednost to, jíž nelze dost ocenit — která se projevuje neobyčejně silně v celé knize, kde nejabstraktnější ideje nebo nejisolovanější a nejřidší city, vzněty, dojmy a snahy traktovány jsou se vzácnou psychologickou a obrazovou plastikou.

Jen jedno, myslím, přispělo by ještě k umělečtějšímu, t. j. zde vyššímu, grandiosnějšímu, symboličtějšímu vzduchu knihy. Myslím: méně prudkosti, žluči a křeče — ne vřelosti, vášně, síly. (Tato dvojí skupina pojmů dobře se musí lišit.) Klid se sílou snáší se zcela dobře, lépe než prudkost. A na vysokých horách bývá ticho, duchové ticho. Ostatně, opravuju se, je již také na konci knihy p. Sovovy v těchto bílých, pokojných a jako jistota vítězství slavných verších:

Táhli jsme neslyšně Městy a prolínali jsme zdi,
přebarvili jsme vody a nasákli do vůně květů.